

TÜRK SOSYAL HİZMET TARİHİNİN ZAMAN TÜNELİNDE, KRONOLOJİK YOLCULUK (Türk Devletleri- 1961)

Giriş

Türk sosyal hizmet tarihine baktığımızda, sosyal yardımlaşma ve dayanışmanın güzel örnekleri karşımıza çıkmaktadır. Türkler yaşamlarında aile ve çocuk ilişkisine çok önem vermişler, çocuğun sağlıklı bir ortamda yetiştirilmesi ve sorumluluk verilerek toplum içerisinde yer alması konusunda çaba sarf etmişlerdir. Orta Asya coğrafyasında yaşamını sürdüren Türkler, çocuk sahibi olan aileleri daha değerli kılacak bir şekilde törenlerde ağırlamıştır. Dede Korkut çocuğun ergenliğe geçişte kahramanlıklarını ele almış, bu öyküler kuşaktan kuşağa aktarılmıştır.

Türklerin Anadolu'ya göçünde, ahilik sistemi ile sağlam bir toplumsal yapıya kavuşmaları ve üretimin disipline edilmesi sağlanmıştır. Özellikle çırak, kalfa, usta sınıflamasıyla hiyerarşik bir örgütlenmeye gidilerek çıraklıktan başlayarak mesleki eğitimin temelleri sağlıklı bir şekilde atılmıştır. Bacıyan-ı Rum teşkilatı ile kadınların örgütlenmesi sağlanmış, kadınların üretime katılmaları desteklenmiştir.

Anadolu'da sosyal yardımlaşmanın dayanışmanın bir diğer özelliği vakıflar olmuştur. Selçuklu ve Osmanlı döneminde ülke tam bir vakıf cenneti olmuş, vakıf kanalıyla dul, yetim, engelli, köle ve genç kızlara ulaşılmıştır. Hayvanların korunmasından tutun çevreyle ilgili ilginç birçok vakıf, Türk coğrafyasında yer alarak birçok devlet dışı yardımlaşmanın güzel örneklerini ortaya koymuştur.

Yine bu coğrafyanın ürettiği "sadaka taşları" yardımlaşması, bir elin verdiğini diğer elin bilmemesi inceliğiyle ortaya çıkmış, miskinlerden tutun, cellatların ailelerine yardımların ulaşmasını sağlamıştır. Osmanlı'nın hâkim olduğu coğrafyada, cami, köprü başları, mahalleler ve mezarlıklarda sadaka taşları konularak ihtiyaç sahiplerinin onurlarının kırılmadan yardımdan yararlanması sağlanmıştır.

Osmanlı'nın gerileme dönemi sonrasında yaşanan savaşlar, toprak kayıpları, salgın hastalıklar, ekonominin kötüye gitmesi beraberinde sosyal yapıda bozulmaları ve çöküşü getirmiştir. Aile yapısındaki bozulmalar sonrasında yaşanan korunmaya muhtaç sorunu imparatorluk coğrafyasında yankı bulmuş, çocuğa yönelik bakım ve mesleki eğitim kurumlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Mithat Paşa'nın hayata geçirdiği Islahhaneler modeli, korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılması ve meslek sahibi olmalarını sağlamakla kalmamış, askeri malzemelerin üretilmesi ve bulunduğu coğrafyanın gerektirdiği malzemeleri üretmesi açısından çok önemli bir işlevi üstlenmişlerdir. Darüşşafaka, Darülaceze, Darül Hayr-ı Ali , Darüleytamlar, Himaye-i Etfal Cemiyeti Osmanlı'nın son dönemlerinde korunmaya muhtaç çocukların kurumsal bakımında önemli görevler üstlenmiştir.

Cumhuriyet dönemine geldiğimizde; Darüşşafaka, Darülaceze ve Darüleytam ve Çocuk Esirgeme Kurumu kurumsal hizmetlerini sürdürmüştür. Cumhuriyetin ilk kurulan Bakanlığı olan Sıhhiye ve Muavenet-i İçtimaiye Vekaleti, sağlık alanında birçok reformu hayata geçirmiş hastalıklarla mücadele ve toplum sağlığı alanında birçok çalışmayı hayata geçirerek nüfus artışının sağlanması konusunda çabalara girmiştir.

Himaye-i Etfal Cemiyeti (Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu) Cumhuriyet döneminin en önemli çocuk politikalarının belirleyicisi olan bir kurumdur. Mustafa Kemal Atatürk'ün destekleriyle kurum çocuk, çocuk hakları, çocuk sağlığı, çocuk bayramı ve yayınları konusunda birçok çalışmayı

sosyal hizmet literatürüne kazandırmıştır. Günümüze kadar uzanan 23 Nisan kutlamaları kurumun ve Atatürk'ün çocuğa verdiği en önemli göstergelerden birisini oluşturmuştur.

Bu yayın ile sosyal hizmet tarihinin önemli ve ilk özelliğini taşıyan uygulamaları kronolojik sıralamayla araştırmacılara aktarılması hedeflenmiştir. Aktarma sırasında özellikle değişik kaynakların kullanılmasına ve kaynakça olarak verilmesine özen gösterilmiştir. Böylelikle sosyal hizmet tarihi alanında yayın yapmayı düşünen araştırmacı ve akademisyenlere konu seçimi konusunda fikir verebilmesi hedeflenmiştir. Sosyal hizmet tarihinin sosyal hizmet uzmanlarınca yazılması tarihsel süreçte ortaya çıkan sosyal hizmet çalışmalarının sistematik bir şekilde değerlendirmesini sağlayacaktır.

Yayında sayfa sayısının sınırlı olması nedeniyle, sosyal hizmet tarihi açısından ilk ve önem taşıyan çalışmalar ele alınabilmiş, birçok konuya değinilememiştir. Konunun sınırlandırılmasında, Türk Devletlerinin sosyal hizmet tarihinde yer almış ve literatürde doğrulanmış çalışmalarına kısaca değinilmiş, Osmanlı İmparatorluğu ve Cumhuriyet dönemini çalışmaları ele alınmıştır. Cumhuriyet dönemi çalışmalarının sınırı 1961 yılı itibarıyla sonuçlandırılmıştır. 1961 yılında Ankara'da sosyal hizmetler alanında kurulan ilk yüksekokul "Sosyal Hizmetler Akademisi" ile bilimsel çalışmalara ağırlık verildiğini ve mezun olan Sosyal Hizmetler Mühassısları ile sosyal refah alanında bilgi üretmeye başladıklarını görürüz.

1961 yılı sonrasında sosyal hizmet alanındaki çalışmaların bilimsel ağırlıklı olması, 1961 Anayasa'sında "sosyal ve iktisadi haklar ve ödevler bölümünde; ailenin korunması, sosyal güvenlik haklarının tanımlanması, devlete görevler yüklemesi büyük önem taşımıştır.

Türk Devletlerinde Kronolojik Gelişim;

745/840 - Türkler itibarlı olmak ve ocağının sönmesi gibi nedenlerle öksüzleri ve ailelerinin izinlerini almak koşuluyla evlat edinme yoluna gitmişlerdir. Uygurlar'da evlat edinme bir sözleşme ile gerçekleşmiştir. Evlatlık alınan aileye "süt sevinci" denilen bir bedel ödenmiş, evlat edinilen çocuğa ise "oğulluk" denilmiştir (Akyüz, 2000).

834/932 - yıllarında yaşamış olan Türk bilginlerinden Ebu Bekir Razi, melankoliklerin tedavisi üzerine yazdığı bir eserinde; " ... melankolik hasta kesinlikle meşguliyetle tedavi edilmelidir ... melankolik hasta balık tutma veya avlanma gibi eğlenceli işlerden birisi ile uğraşmalıdır. Mümkünse çeşitli oyunlara alıştırmalıdır; huyunu, ahlakını, davranışlarını beğendiği ve sevdiği kimse ile buluşup görüşmeli özellikle güzel sesle okunan şarkılar dinlemelidir" önerisinde bulunmuştur (Soyata, 2005).

980/1037 - İslam bilgin ve filozoflarında İbn-i Sina eserleri ve düşünceleriyle , felsefe, tıp alanında birçok yayın üretmiştir. İbn-i Sina, küçük çocukların bedensel ve ruhsal bakımından daha sağlıklı büyümeleri için, onların müzikle beden hareketlerine ve uyumaya alıştırmalarını önermektedir. Çünkü, ileride bunlardan birincisinin çocuğu jimnastiğe, diğerini ise müziğe alıştıracığını; jimnastiğin, çocuğun bedenine, müziğin de ruh sağlığına yararlı olacağını belirtmektedir (Altınölçek, 2005).

1611/1682 - Evliya Çelebi İstanbul'da bulunan imâretlerin isimlerini verdikten sonra "ben, elli yılda 18 padişahlık ve krallık yerlere seyahat ettim , hiç bir yerde bu kadar hayrât görmedim" diyerek, Osmanlı ülkesindeki imaret ve diğer hayır müesseselerinin çokluğundan bahsetmiştir. Medrese öğrencisi ile yoksul ve yolcuların yemek ihtiyacının giderildiği ve dar mânasıyla "aşevi"

demek olan imaret Osmanlı toplumunda yardımlaşmanın önemli kurumlardan birisini oluşturmuştur (Kazıcı, 1999).

13.yüzyıl - Bacıyan-ı Rum, Anadolu'da kurulan kadın teşkilatıdır. Günümüz dilinde Anadolu Kadınlar Birliği diyebileceğimiz bu çok yönlü teşkilat, dünyada kurulan ilk kadın teşkilatı unvanını taşımaktadır (Erdem ve Yiğit, 2010).

14.yüzyıl - Selçuklu Devletinin ardında Manisa'da Kurulan Türk Boylarından Saruhan Bey'in emriyle ekonomik anlamda sıkıntı çekmemeleri ve körlere yardım etmek amacıyla Körhane olarak anılan "körler evi" isimli kurum hizmet vermeye başlamıştır. Kurumun 17. yüzyılın sonlarına kadar faaliyet gösterdiği düşünülmektedir (Özbayrak, 2011).

1159/1232 - Musul'da Atabey, Muzaffereddin Gökboru zamanında hasta ve körler için yardım kurumları açılmış, ayrıca kimsesiz çocuklar için süt annelerin görevlendirildiği yurtlar hizmet vermiştir (Kazancıgil, Gökçe ve Bilar, 2009).

1284 - Memluk'lüler döneminde Sultan Kalavun'un inşa ettirdiği Kalavun Külliye'sinde kadın ve erkek hastalar için "maristan" açılmıştır (Cantay, 2002).

Osmanlı Dönemi Kronolojik Gelişmeler ;

1389 - İlk Osmanlı sağlık kurumu Bursa Yıldırım Darüşşifası hizmete açıldı. Selçuklular döneminden beri Anadolu'da hastanelere "Dârüssıhha", "Dârüşşifâ", "Dârü'l-âfiye", "Dârü't-tıb", "Bimaristan", "Bimarhâne" gibi çeşitli isimler verilmiştir. Diğer taraftan İstanbul'da Fatih, Süleymaniye, At meydanı, Haseki ve Üsküdar'da Dârüşşifa ve Bimaristan adıyla bilinen beş büyük kurum vardır (Özbilgin, 2012).

1457 - Abdullah oğlu İbrahim Bey Vakfı, Edirne'de kölelerin aralarında evlenmelerini desteklemiş ve kölelerin tüm evlenme harcamaları vakıf tarafından karşılanmıştır (Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2012).

1482 - Gedik Ahmed Paşa, 1536'da Veziriazam İbrahim Paşa gibi, Osmanlı tarihinde hanedan mensuplar, devlet adamları ve şehzadeler, devlete başkaldırma, askeri isyana teşvik etme gibi ağır suç işleyenlerin cezaları dilsizler tarafından infaz edilmişlerdir. İşitme engellilerin infaz işlemlerini gerçekleştirme geleneği Osmanlı'da uzun süre sürdürülmüştür (Şimşek, 2017).

1470 - İstanbul Fatih Külliyesi inşaa edilmiştir. Külliyenin içerisinde bir tabhane, bir kervansaray ve bir darüşşifanın yanı sıra, geniş bir dış avlu vardır. Bu avluya sekiz kapıdan girilir, kuzeyinde ve güneyinde ise sekiz büyük, sekiz küçük medrese bulunmaktadır. (Çelik, 1998)

1478/1520 - Yavuz Sultan Selim zamanında İstanbul, Kastamonu, Marmara Adası, Kayseri, Safranbolu, Konya, Gelibolu'da miskinler tekkesi denen cüzzam hastaneleri açıldı. Buralarda barınan miskinler (cüzzam hastaları) dilencilik ve yardımlarla geçinmişlerdir (Kardaş, 2018)

1657- Evliya Çelebi Pagos Dağı'nın (Kadifekale) eteklerinde 2.000 kadar ev bulunduğunu burada bir Yahudi Mahallesinin yer aldığını yazar. Daha sonra gelen Yahudi göçleri sonrasında yoksul Yahudiler Aile Evi olarak da adlandırılan kortejo ve Yahudi haneler artmıştır. Kortejolar, büyük giriş kapsından geçilerek ulaşılan avlu, koridor benzeri yerlerde sıra sıra 8-10 metre karelik odalardan oluşan iki veya üç katlı yapılardır. Odalarda tuvalet ve banyo olmadığı için avluda yer alan tuvalet, kuyu, tulumba temizlik için ortak kullanılmaktadır (Bora, 2018).

1810 (27 Haziran) - Boston'da kurulan ve Amerikan Board olarak da isimlendirilen, American Board of Commissioners for Foreign Missions (ABCFM) Protestan misyoner örgütlerinin en

önemlilerinden biri olarak kabul edilir. Bu misyoner teşkilatı kısa sürede Çin, Hindistan, Güney Amerika, Afrika ve Hristiyanlığın çıkış noktası olan Ortadoğu'ya Protestan mezhebinin öğretilerini yaymak için misyonerler göndermiştir. Amerikan Board, Osmanlı topraklarındaki faaliyetlerine 1820 yılı başlarında başlamıştır. ABCFM üyesi olan Pliny Fisk ve Levi Parsons adlı iki misyoner, 1819 yılı Kasım ayında Boston'dan Osmanlı topraklarına doğru başlattıkları yolculuklarını 15 Ocak 1820 tarihinde İzmir'de tamamlamışlardır. Misyonerler temelde dini faaliyetler olmak üzere eğitim, basın-yayın ve sağlık çalışmalarını, Protestan anlayışını, hedef kitlelere ulaştırmak için bir araç olarak kullanmışlardır (Taşkın, 2017).

1838 - Arşiv belgelerine göre merkezi anlayışla Nezaretçe ilk toplu muhtacin maaşı 115 kişiye bağlanmıştır. Daha önce vakıflar muhtaç aylığını bağımsız olarak ve değişik miktarlarda vermiştir. VGMA 1267:969/50-52 (Öztürk,1994).

18.yüzyıl – yüzyılın ikinci yarısından önce Osmanlı toplumunda çocukların başka ailelere verilmesi, boyutları tam anlamıyla saptanamayan bir uygulama olarak mevcuttur. Bu uygulama, 19. yüzyılda, yaygın olarak, "besleme" daha önceki dönemlerde ise "tebenni" sözcüğüyle tanımlanmıştır. Bunun yanında tebenniye verilen çocuklar için; terbiye, icar, evlatlığa ve iyâllige vermek gibi tanımlamalar da kullanılmaktaydı (Araz; 2013).

1851- Eytam Nezareti ile birlikte yetim mallarını ve emlakini korumak ve kollamak amacıyla vilayet, liva ve kaza merkezlerinde de Şer'i mahkemelere bağlı olarak eytam meclisi kurulması kararlaştırılmıştır. Bu meclis, belediye azasından seçilmiş iki daimî aza, defterdar, muhasebeci, mal müdürü, müftü ve eytam müdüründen oluşmaktadır. Haftada bir kere toplanacak olan bu meclis, gerekli gördüğü durumlarda daha fazla toplanabilecekti. Bu üyeler, yetim işlerine ücretsiz bakacaklardı. Reis, mazereti halinde üyelerden birini vekil tayin edebilirdi (Çanlı, 2002).

1863 - Mithat Paşa'nın Niş (1861-1864) ve Tuna Valiliği (1864-1868) döneminde korunmaya muhtaç çocuklara yönelik açtığı yatılı meslek edindirmeye yönelik kurumları "Islahhane "olarak adlandırılmıştır. 1863 yılında Niş'te açılan Islahhanenin başarılı olması üzerine Osmanlı İmparatorluğunun birçok eyaletinde açılan kurum; din, dil, ırk ayrımı yapmadan çocuklara yönelik hizmet vermeyi sürdürmüştür (Çavuşoğlu ve Çetin, 2021)

1865 - Cemiyet-i Tedrisiye-i İslamiye tarafından üç sınıftan oluşan bir çırak mektebi açıldı. Cemiyetin üyeleri tarafından verilen derslerde kitap ve her türlü ders aracı ücretsiz karşılanmıştır. Kapalı Çarşı çıraklarına; okuma yazma, hesap, sosyal bilgiler ve dini esaslar öğretilmeye başlandı. Türkiye'nin ilk Halk Mektebinin eğitimi, Darüşşafaka'nın eğitime başlayış yılı olan 1873'e kadar sürmüştür (Darüşşafaka, 1998).

1868 – Mecruhin ve Marda-yı Askeriyeye İmdat ve Muavenet Cemiyeti kuruldu. Dernek 1877 yılında Hilal-i Ahmer Cemiyeti, 1935 yılında Atatürk'ün önerisiyle Türkiye Kızılay Cemiyeti, 1947 yılında Türkiye Kızılay Derneği adını almıştır (Uluğtekin ve Uluğtekin, 2013).

1869 – Mithat Paşanın 1865 de Rusçuk'ta açtığı kız ıslahhanesinden sonra, Kız Sanayi Mektebi İstanbul Yedikule'de açıldı. Okula kaydolan kızların iş sahibi yapılmaları, askere sargı, iç çamaşırı üretmi amaçlandı. İlk yıl elli kızın okula kaydı yapıldı. Tophane-i Amire yönetiminde açılan Kız Sanayi Mektebi 1873 de Maarif Nezaretine devredildi (Erdem, 2013).

1874/1957 Selim Sırrı Tarcan Türkiye'de sporun gelişimine ve özellikle de beden terbiyesi alanındaki çalışmalara katkı sağlamış, bu alanda çığır açmış bir kişidir. Selim Sırrı Tarcan faaliyetleri, eser, yazı ve konferanslarıyla beden terbiyesi ve spor alanında Türk gençliğini ve

toplumunu fikren, ahlaken ve bedenen şekillendirmeye yönelik birçok görüş ortaya koymuştur. Cumhuriyet'in ilk yıllarında beden terbiyesi aracılığıyla topluma ideal vatandaş- ideal sporcu kimliği kazandırılmak istenmiştir. Nitekim Tarcan'ın İsveç'te gördüğü eğitim ülkenin de beden terbiyesi alanındaki kaderini etkilemiş ve Maarif Vekâlet'indeki görevi sırasında, okullarda beden terbiyesi derslerinin yaygınlaşmasını sağlamıştır (Mutlu, 2020)

1875 (14 Kasım) - Osmanlı matbuatının ilk çocuk gazetelerinden olan Ayîne yayınlamaya başladı. Gazete ilk sayısında okuyucu kitlesi olarak "Muhadderât ve Etfâle mahsûsdur" diyerek kadınları ve çocukları hedeflemektedir. Gazeteye göre çocukluktan alınacak terbiye insanlığın geleceği için belirleyicidir. Bu sorumluluğu yerine getirecek olanlar ise annelerdir. Bu noktada eğitilmiş kadının da önemine değinilmektedir (Demir, 2022).

1880 -Hapishanelerin yönetimine ilişkin "Hapishane ve Islahevi Nizamnamesi" yayınlanarak, yürürlüğe girdi. Bu nizamname, hapishanelerin sağlık, hijyen, yaşam koşullarının düzenlenmesi, farklı tip mahkumların ayrı bölmelerde tutulması, hapishane personelinin görevleri, mahkumların üstlenecekleri işler ve benzeri idari prosedürleri nasıl yerine getirmeleri gerektiğini detaylı bir şekilde anlatan doksan yedi maddeden oluşuyordu. Bu yeni düzenlemenin esası İtalya, Fransa ve İsviçre'de uygulanan Avrupa hapishane kanunlarına dayanıyordu (Schull, 2007).

1884 – Osmanlı devletinde Altıncı Daire-i Belediye Dahilinde Bulunan Ba 'zı Hususi Hanelerin Hıdemat-i Sıhhiyesine Dair Talimatname ismindeki nizamname ile birlikte, fuhuş belli koşullar dahilinde artık suç olmaktan çıkartılmıştı. Devletin gözündeki fuhuş ve fahişe algısı bir anda değişmişti. Fahişeler eskiden bir grup insan olarak tanımlanıyordu, birey olarak değerlendirilmezlerdi. Gerçi devlet, fahişelerin değil genellikle fuhuşun varlığını kabul etmekten yanaydı (Belli, 2021).

1884 Haziran – Abdullah Bay makalesinde Dulhane'nin açılış tarihi kesin olarak belli olmadığını, Kurum hakkındaki en eski belge 10 Şaban 1302/4 Haziran 1884 tarihli olduğunu, arşiv belgesine göre bu sırada Eytamhane'de 91 erkek, 40 kız, Dulhane'de 185 yaşlı, 2 küçük, Eytâm-ı Muhacir'in Mektebi'nde ise 91 erkek, 40 kız olmak üzere toplam 318 kişi barındığını, Dulhane, hizmet birimlerinden de anlaşıldığı gibi yalnızca yaşlı ve dullara hizmet etmekle kalmamış, aynı zamanda hastalara ve çocuklara da barınma, korunma ve sağlık hizmetleri sunduğunu vurgulamıştır (Bay, 2017).

1885 (14 Şubat) – Mehmet Fuat (Umay) , Kırklareli'de (Kırkkilise) doğdu. Kırklareli'nde Himaye-i Etfal Cemiyetini kurdu. Milli Mücadeleye katıldı, Birinci dönem Bolu, ikinci dönem Kırklareli'nden Milletvekili seçildi. Ankara'da kurulan Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin başkanlığı görevini yürüttü. Atatürk tarafından eski Türk dilinde çocukların koruyucusu kutsal ruh anlamına gelen "UMAY" soyadı verildi (Akın, 2000).

1886 - Şükûfezâr (Çiçek Bahçesi), dergisi yayın hayatına başladı. Osmanlı tarihinde sahibi ve kadınların çıkardığı ilk yayın olma özelliğini taşıyan dergi on beş günde bir yayınlanmış, "Sahibe-i imtiyazı: Arife" olarak gözükmuştür (Demirdirek, 2011).

1889 (Şubat) İzmir Islahhanesi yararına 15 sınıf eşyadan oluşan bir piyango düzenlenmiştir. Piyango bir sefer ertelenmiş, daha sonra 28 Nisan 1889 tarihinde valinin huzurunda çekilmiştir. Piyangonun bedelinin bir çeyrek olduğu (Mecidiye çeyreği, 5 kuruş), toplam altı bin biletin satıldığı hesaplanmıştır (Tunçay, 1993).

1889 – Osmanlı döneminin genel amaçlı ilk özel eğitim kurumu dilsiz ve sağırılar için açılan Dilsiz Mektebidir. Ticaret Mektebi Müdürü Grati Efendinin gayretleriyle önce dilsizlere ve sağırlara iki yıl sonra ise körler için bir mektep açılmıştır (Yelkenci, 2010).

1899 / 1897 - Yunan Savaşının dul ve şehitleri için II. Abdülhamid Kermesi olarak adlandırılan sergi açıldı. Kermes için bir albüm basıldı. Albümün sunusunda böyle hayra yönelik serginin dünyada ilk olduğu savunuldu. Ülkemiz açısından ilkler arasında yer alan kermeste 75 adet çok değerli malzemeler sergilendi. Kermeste satılmak üzere Fransa Reisicumhuru Felix Faure'nin, Mısır Hıdivinin annesinin, II. Abdülhamid 'in annesinin ve bir çok zenginin değerli eşyalar bağışladığı belirtilmiştir (Tarih ve Toplum, 1984) . .

1903 (1 Eylül) - Korunmaya muhtaç çocuklara hizmet vermek üzere Darül hayr-ı Âli isimli yatılı bir kurum açılmıştır. Veznecilerdeki Zeynep Hanım Konağında açılan kuruma Müslüman erkek çocukları kabul edilmiştir. 17 maddeden oluşan Dârül hayr-ı Âli kuruluş Nizamnamesinde; öğrencilerin okula kayıt ve kabul şartları, toplam öğrenci sayısı, personel niteliği ve sayısı eğitim-öğretim süresi, niteliği ve mezuniyet şartları okulun gelirleri, okulun teftişi yer almıştır. II. Abdülhamid'in tahtan indirilmesi üzerine okul eğitim süresini tamamlayamadan, Eylül 1909 tarihinde kapatılmış, öğrenciler yatılı okullara gönderilmiştir (Kapçı, 2017).

1903 (21 Mayıs) - 1898 yılında Büyüka'da otel olarak yapılan dev ahşap bina dönemin padişahı II. Abdülhamit'in izin vermemesi üzerine banker Yorgo Zafiri'nin dul eşi Eleni Zafiri ve oğlu Leonida'nın yardımlarıyla alınarak Prinkipo Rum yetimhanesi (Ethniko Orfanotrofio) olarak açılmıştır. Patrik III. Yaokim'in takdisleri ile hizmete giren bina, Rum Patrikhanesi adına tescil edilmiştir. 1964 yılında yapılan teftiş sonrası can güvenliği olmaması nedeniyle kapatılmıştır (Türker, 2011).

1909 (19 Teşrinievvel) - Kız çocuklarının iyi bir ev kadını olmalarını sağlamak gayesiyle Madam Kolp tarafından Mahmutpaşa'da Osmanlı-Fransız Kız Sanayi Mektebi açılmıştır. Okul, Şahzâde Abdülmecid Efendi'nin himayesinde Dahiliye Nâzırı Talat, Adliye Nâzırı Necmeddin (Kocataş) Mâliye Nâzırı Câvid, Dr. Besim Ömer (Akalin) ve Hüseyin Cahit'dan oluşan heyet tarafından idare edilmiştir (Kurnaz 1991).

1909 - Eğitim alanındaki önemli girişimlerden ilki Gece ve Çırak Okullarının açılmasıdır. Konya İttihat ve Terakki Birinci Kulübü, 1909 yılının haziran ayında, eğitimden yoksun bırakılmış yirmi yaş ve üzeri kitleye Gece Okulu, yirmi yaşından küçük gençlere özellikle de sanayide çalışanlara Çırak Okulu açma kararı almıştır. Talebe yetersizliği nedeniyle Gece Okulu ile birlikte açılmayan Çırak Okulu, II. Meşrutiyetin yıldönümü olan 10 Temmuz 1325'de açılacaktır (Aydın, 2008).

1909 - Harf sorununu çözmek için ilk resmî girişim olarak 1909 da Maarif Nezaretinde bir İmlâ Komisyonu kurulmuştur. Yine bu konuda faaliyet göstermek maksadıyla, 1911'de Islah-ı Huruf Cemiyeti, 1912'de Islah-ı Huruf Encümen gibi teşkilatlar kurulmuş, hatta bu sonuncusu 1912 yılında bir Islah-ı Huruf Kongresi düzenlemiştir. Bu tartışmalar Birinci Dünya Savaşı yıllarında da devam edip gitmiştir (Dönmez, 2013).

1910 (14 Mart) - Osmanlı Fakir Çocuklarına Yardım Cemiyet-i Hayriye'si Edirne'de fakir Osmanlı çocuklarını yedirmek, içirmek ve okutmak için İttihat ve Terakki Cemiyeti himayesinde kurulmuş bir dernektir. Cemiyet 5-10 yaş grubundaki fakir ve sağlıklı çocukların eğitimleri, eğitimde başarılı olmayanları çıraklık eğitimine alınması konusunda faaliyette bulunmuştur. Cemiyet Ekim 1910 tarihine kadar 190 çocuğun korunmasını üstlenmiştir (Karakışla, 2017).

1911 - Selanik Dilsiz ve Sağırklar Mektebinin Kurucusu Fuat Efendi, 1901 yılında İzmir’ gelmiş, Basmahane’de kiraladığı küçük bir katta mektebi açmıştır. Fuat Efendi dört dilsiz öğrencisini yanına alarak Mısır, Suriye, Beyrut seyahatine çıkmıştır. Bir yıl geçmesine karşın İzmir’e dönmeyince İzmir Dilsiz Mektebi kapanmıştır (Demirel, 2013).

1912 (25 Mart) - İstanbul’daki üniversite öğrencileri, “Türk dilinin ve ırkının mükemmelleştirilmesi için, Türk halkına ulusal bir eğitim vermeye, onun bilimsel ve toplumsal düzeyini yükseltmeye çalışmayı” amaç edinmiş kültür derneği kurmuşlardır. Mütareke döneminde İtilaf Devletlerini protesto etmek amacıyla İzmir ve İstanbul’da mitingler düzenlemiştir. Türk Ocakları , Türk tarihinde önemli misyona sahip kuruluşlar arasında yer almıştır (Georgeon, çev; Berktaş, 2006).

1913 – “Türk Kadınları Biçki Yurdu”, Müslüman Türk hanımlarına biçki dikiş eğitimi vermek ve muhtaç durumdaki kadınlara terzilik mesleğini öğretmek için iş olanaklarını sağlamayı hedefleyen ilk kurstur. İstanbul Sultanahmet’te Behire Hakkı Hanımın kişisel girişimleriyle kurulmuştur (Demir; 2019).

1913 (6 Ekim) - Tedrisat-ı İptidaiye Kanun-ı Muvakkati (İlköğretim Geçici Kanunu) yayımlanmıştır. Kanunun 4. Maddesinde anaokulu ve Sıbyan sınıfları, “Çocukların yaşlarına uygun olarak faydalı oyunlar, geziler, el işleri, ilahiler, yurtseverlik şiirleri, tabiat bilgisine ilişkin konuşmalar ile onların ruhi ve bedeni gelişmelerine hizmet eden kurumlar” olarak tanımlanmıştır (Oktay, 1999).

1913 - Bayburt Müslüman Dilendirmez Cemiyeti kuruldu. Kaymakam Tunalı Hilmi Bey’in girişimleriyle, kamu görevlileri, yörenin ileri gelen esnafları ve bürokratların girişimle kurulan cemiyet nizamnamesinde yoksulluğa ve işsizliğe karşı mücadele için müracaatta bulunanlara öncelikle iş bulunması, bulunmaması durumunda yaz-kış ve on beş yaş altı ile üstü olmak üzere sınıflama yapılarak yardım yapılması esasını getirmiştir. Yardım için müfettiş kanalıyla inceleme esası getirilmiştir. Sosyal yardım konusunda müracaatçıya yaklaşım, inceleme ve organizasyon açısından güzel örneklerden birisidir (Çavuşoğlu, 2011).

1913 - Balkan Savaşları sonrası çocukların artık militarist yetiştirilmesi çabaları artmıştır. Kaybedilen toprakların geri alınmak istemesini arzulayan iktidar çocukları birer küçük asker gibi yetiştirecek ve onları savaşa hazırlayacaktır. 1913 müfredatı ile okulların ders programına "Terbiye-i Bedeniye, Sıhhiye, Asker Talimi, Oyun ve Nişan" gibi dersler eklenmiştir. Özellikle beden terbiyesi konusuna çok önem verilmiş, çocukların sağlıklı olmaları için spor yapmaları önemsenmiştir. Asker Talimi dersleriyle de çocuklar haftada iki saat askeri içerikli eğitime tabi tutulmuşlardır (Arıkan, 2021).

1919 Kazım Karabekir 15. Kolordu Komutanı olarak görevlendirildiğinde, korunmaya muhtaç çocuklar sorununu ele almıştır. Bu çocukların eğitim alması için; “Sanayi Mektebi”, Leyli Eytam İbtidâi Mektebi”, Erzurum Ana Mektebi, İş Ocağı, Sıhhiye Mektebi, Sarıkamış Askeri İdadisi, Sarıkamış Ana Mektebi gibi birçok eğitim kurumu açmıştır. (Köstüklü, 2001)

1916 (24 Ağustos) - Osmanlı Kadınlar Çalıştırma Cemiyet-i İslamiyesi kuruldu. I. Dünya savaşının zorlu günlerinde, İttihat ve Terakki’nin önde gelen isimlerinden Harbiye Nazırı ve Başkomutan Vekili Enver Paşa’nın reisliğinde ve eşi Naciye Sultanın himayesinde olan dernek İstanbul’da kuruldu. Derneğin amacı, kadınları yapabilecekleri işlere yönelterek, namuslarıyla yaşamlarını sürdürebilecek şekilde gelir elde etmeye alıştırmaktır (Oktar,1998).

1916 - Canını vatana feda eden şehitlerin, geride bıraktıkları eşlerini ve çocuklarını korumak için, Bursa'da İnegöllüoğlu Saffet Bey tarafından bir Dullarevi kurulmuştur. Sosyal hizmet tarihi açısından incelenmesi gereken ilginç kurumlardan birisi olan Dullarevi vakıf kanalıyla işletilmiş, kurumun yöneticisini kadınlar kendisi seçmiş ve kadınlar üretici bir duruma getirilmiştir (Erkan, 2001) .

1917 (6 Mart) - İstanbul Himaye-i Etfal Cemiyeti Galatasaray Yurdunda hükümete verilecek beyannameyi hazırlayarak bir araya gelirler. Cemiyet çocukların ahlaki yönden iyi yetişmelerini sağlamayı amaçlamaktadır. Cemiyetin ilk Reisi İsmail Canbulat Beydir (Okay, 1999).

1917 (Nisan) – Enver Paşa 1916 yılında Alman askeri ataşesine 12-18 yaş grubundaki 5 ile 10 bin erkek yetimin Almanya'ya el sanatları, madencilik, ormancılık, sütçülük, ziraat alanlarında çalışmak üzere gönderilmesi teklifinde bulunur. Türk dostu gazeteci Ernst Jäckh'in başında olduğu Deutsch-Türkische Vereinigung, (DTV, Alman-Türk Derneği) organizasyonu ile 314 kişilik bir grup Berlin'e gönderilir (Maksudyan, 2014).

1917 (10 Eylül) - Kadınları Çalıştırma Cemiyeti başkanı Başkumandan Vekili ve Harbiye Nazırı Enver Paşa'nın emriyle kurulan “Birinci Kadın İşçi Taburu” fakir kadınların gözden uzak bir kışlada Osmanlı Ordusu tarafından yedirilmesi, içirilmesi, giydirilmesi ve barındırılması amacıyla kurulmuştur. Çalışmanın başarılı olmaması üzerine1 Ocak 1919 da uygulamaya son verilmiştir (Karakışla, 2015).

Cumhuriyet Dönemi Kronolojik Gelişim

1919/1923 - Sabiha Sertel, Columbia Üniversitesi Sosyal Çalışmalar Okulu New York School of Social Work bölümünde okumuştur. Eğitimi sırasında sosyal yardım örgütleri ve göçmenler üzerinde çalışmalarını yoğunlaştırmıştır. Sabiha Sertel bilimsel sosyal araştırmasını, Amerika'da çalışan Türk İşçileri üzerinde yapmıştır (Sertel, 2001).

1920 (2 Mayıs) – 3 sayılı kanunla Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı kuruldu. Atatürk, sağlık ve sosyal yardım konularında izledikleri gayenin de milletin sağlığının korunması, nüfusun artırılması, bulaşıcı ve salgın hastalıklarının etkisiz hale getirilmesi, bu yolla milletin fertlerinin dinç ve çalışmaya yetenekli bir halde sağlıklı vücutlar olarak yetiştirilmesi olduğunu belirtmiştir (Temel, 2008)

1921 (5 Şubat) - 90 numaralı Frenginin Men ve Tahdidi Sirayeti Hakkında Kanun yayınlandı. Böylece frengi hastalarının muayenesi ve tedavisinin devlet tarafından karşılanması sağlanmıştır. 1925 yılında kanun gereğince kurulan komisyonda görev yapan doktorlar bir araya getirilmiş, frenginin tedavisi için uygulanacak usuller, kullanılacak ilaçlar ve ilaç miktarları belirlenmiştir. Frengi Tedavi Talimatnamesi hazırlanmıştır (Kapçı, 2015).

1921 (Nisan) - İşgal altındaki İstanbul'da Fransız Kızılhaç'ı Kadınlar Cemiyeti tarafından yoksul Türk çocuklarına yardım amacıyla “Süt Damlası- Küçük Çocuklar Muayenehanesi” isimli bir kurum oluşturuldu. Süt Damlası 1924 yılında geçici, 1925 yılında ise tüm donanımıyla Himaye-i Etfal Cemiyetine devredildi. İlk kadın doktorumuz olan ve Almanya'da Tıp eğitimi alan Dr. Safiye Ali süt damlasının başına getirildi (Yıldırım, 2012).

1921 (30 Haziran)- Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti büyük çoğunluğu milletvekillerinden oluşan 21 kişilik kurucular kurulu tarafından hayata geçirilmiş, kurulduktan üç ay sonra cephede savaşan askerlerin çocuklarına bakım hizmeti vermeye başlamıştır (Sarıkaya, 2011).

1921- Safiye Ali Würzburg Ünivrsitesi Tıp Fakültesinden mezun olarak ilk Türk kadın doktor unvanını almıştır. Safiye Ali Çocuk Esirgeme Kurumu ve Kızılay'da görevler almış, birçok uluslararası kongrede Türkiye'yi Temsil etmiştir (Çolak, 2013).

1925 - Ameli Hayat Mektepleri; Cumhuriyet maarifinin ilk özgün okulu sayılabilir. İstanbul Vilayeti Umumi Meclisi tarafından açılmıştır. Kız Ameli Mektebi ve Erkek Ameli Hayat Mektebi olarak ayrı ayrı açılmıştır.1932 de birleşerek karma eğitime geçilmiştir. Daha sonra iki sınıf eklenerek İktisat Lisesini dönüştürülmüştür. 1936 yılında eğitime son verilerek kapatılmıştır (Acar , 2012).

1926/1928 - Gürbüz Türk Çocuğu Dergisi Cumhuriyet'in ilanından sonra yayınlanan en önemli çocuk dergisidir. Himaye-i Etfal Cemiyetince yayınlanan dergi anne çocuk ve topluma ulaşmayı hedeflemiştir. Derginin yazar kadrosunda dönemin ünlü yazar, doktor, edebiyatçı ve gazetecileri yer almıştır (Konar, 2003).

1926 (17 Şubat) - Çocuğun korunmasına dair esaslı hükümler 743 sayılı Türk Medeni Kanunu'nda nesebi sahih ve nesebi belli olmayan çocukların durumu, anne babanın çocuğa karşı mükellefiyetleri, evlat edinme, velayet, çocuk malları, refah müessesleriyle ilgili hükümler yer almaktadır (Gökçe, 1971).

1924 (26 Eylül) - Milletlerarası Çocuklara Yardım Birliği tarafından 1923 yılında yayınlanan “Çocuk Hakları Beyannamesi” Milletler Cemiyeti Genel Kurulunda “Çocuk Hakları Cenevre Beyannamesi” olarak kabul edildi (Tiryakioğlu,1991).

1927 - Bir Alman demiryolu fabrikası tarafından üretilen Sıhhiye vagonu 1930 yılında ülkemize getirilmiştir. Vagon demiryolu istasyonlarında belirli süre kalarak, halka sağlık hizmetleri vermiştir. Vagon içerisinde ameliyathane, sekiz yataklı revir ve tıbbi müdahaleler için her türlü malzemeler bulunmaktadır. Ameliyat odasında; ameliyat masası, sterilizasyon aletleri, oksijen tüpleri, diğer muayene aletleri ile diş tedavisinde kullanılan alet ve edevat bulunmaktadır (KNK – 2019)

1928- (9 Şubat) - Yardım Sevenler Cemiyeti (Himaye-i Etfal Kadın Yardım Cemiyeti) fahri başkan Mevhibe İnönü'nün fahri başkanlığında kuruldu. Himaye-i Etfal Cemiyeti Başkanı Fuat Umay yönetim kurulunda yer aldı. Cemiyetin amacı emek karşılığı yardımdır. Durumları maddi ve manevi bakımdan kötü olan kadınları korumak, çocuklara ve annelere yardım yapmak, çalıştığı için çocuklarına bakacak kimsesi olmayan annelerin çocuklarına yuva sağlamak, ebe tedarik etmek, kadınlara çocuk bakımı konusunda konferans vermek. 28.1. 1938 tarihinde Atatürk tarafından Yardım Sevenler Derneği olarak adlandırıldı (Kaplan, 1998).

1929 (1 Ocak) - Okul çağını geçmiş vatandaşlara yeni harfler öğretmek amacıyla “Millet Mektepleri” açılmıştır. Dershaneler okur yazarlığı olan ve olmayanlar durumuna göre (A) ve (B) olarak sınıflanmış, 16-45 yaş grubundaki bireylere sabit ve seyyar dershaneler olarak eğitim vermiştir (Ateş Namal ve Erdoğan,2019).

1930 (24 Nisan) - TBMM Umumi Hıfzıssıhha Kanunu kabul edilmiştir. Kanun ülkedeki sağlık koşullarının iyileştirilmesi, sıtma, verem, frengi gibi hastalıklara koruyucu önlemler almak, halk sağlığı alanında sosyal hizmetlerin genişletmek gibi konuları içermektedir. Anne-çocuk sağlığı,

gebe kadınlara doğum öncesi izin verilmesi, çocukların çalıştırılmaması gibi birçok konuda devlete müdahale hakkı veren hukuki düzenlemeler yapılmıştır (Özbek, 2006).

1931 (11-13 Kasım) - Ankara Koşu Sahası'nda düzenlenen "Himaye-i Etfal Cemiyeti Türkiye Başpehlivanlığı" Güreş müsabakalarının hakem heyeti, Suyolcu Mehmet, Cemal ve Kurtdereli Mehmet Pehlivan'dan oluşmuştur. Gazi Hazretleri hakem heyetinden, Dünya Şampiyonu Kurtdereli Mehmet pehlivana bir yazı yazmış ve bin lira para göndermiştir (Çavuşoğlu, 2005).

1932 (19 Şubat) - Türk Ocaklarının kapatılmadan önce ve sonra İtalya, Almanya, Rusya, Çekoslovakya, Macaristan gibi Avrupa ülkelerinin kültür ve gençlik teşkilatlarının çalışmaları incelenerek raporlar hazırlanmıştır. CHP Üçüncü Büyük Kongresinde (1931) "Halkevlerinin kurulması kararı alınmıştır. Türkiye'nin kültür ocakları özelliğini taşıyan Halkevleri dokuz ayrı şube kanalıyla toplum kalkınması yolunda birçok projeyi hayata geçirerek toplumun eğitilmesi konusunda büyük çabalar sarf etmiştir (Uluskan, 2017).

1933 Galata Kuledibi'nde Çocukları Kurtarma Yurdu açıldı. Sokakta yaşayan çocuklara yönelik açılan kurumda özellikle meslek edindirme kurslarına ağırlık verildi. Kazım Zafır'ın yönetiminde bulunan kurum, temizlik, ahlak çocuğa sorumluluk verme ağırlıklı bir eğitim uyguladı. Çocuğun gelişinden itibaren gözlemlerle gelişim durumu izlenmiştir (Diper, 1940)

1933 - Morris Şinasi Çocuk Hastanesi açıldı. 1855 yılında Manisa'da doğan Musa (Morris) Şinasi önce İskenderiye ardından Amerika'ya göç etti. San Fransisco'da sigara fabrikası açtı. Türk tütününü ithal ettiği için II. Abdülhamid tarafından dördüncü derece Mecidiye nişanıyla ödüllendirildi. Vasiyeti gereğince ayırdığı para ile Manisa Morris Şinasi Hastanesi açıldı (Bali, 2005).

1933 - İlk kez 1933'te Cumhuriyet Bayramı kutlamaları sırasında kurulan ve o zamandan itibaren Cumhuriyet Bayramı kutlamalarının önemli bir parçası hâline gelen halk kürsüleri, halk hatipleri vasıtasıyla Cumhuriyet Bayramı kutlamalarını, fikir ve söz yolu ile daha kuvvetlendirecek bir araç olarak görülmüştür. İnkılâba içinden bağlı bütün vatandaşlara açık olan kürsülerde, sadece Türkler değil; çeşitli unsurlardan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları da konuşturulmuştur. Örneğin İstanbul'da, Artin Cebeli, Fener Rum Mektebi Müdürü Konstantin Vapuridis, Son Osmanlı Mebusan Meclisi üyelerinden Mişon Ventura Bey gibi azınlıklar da, halk kürsülerinde söz almış ve cumhuriyetin erdemlerini anlatmışlardır (Teke, 2019).

1933 - Seyyar Terbiye Sergisi, 1933 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin 10.Yıl kutlamaları kapsamında uygulamaya konulmuş, tren 21 Nisan 1933 tarihinde Ankara'dan Samsun'a doğru hareket etmiştir. Devlet Demiryollarının on beş istasyonunda öğretmen, halk ve öğrencilere yönelik olarak konferanslar verilmiş. vagonların içerisindeki sergi ziyarete açılmış, eğitici filimler izletilmiş, 1002 kilometrelik yol alındıktan sonra Seyyar Terbiye Sergisi görevini tamamlayarak 4 Haziran 1933 tarihinde Ankara'ya dönmüştür Uygulama Cumhuriyet tarihinde ilk ve tek çalışma özelliğini korumaktadır (Çavuşoğlu, 2023)

1934 - Maarif Vekâleti müfettişlerinden Selim Sırrı Beyin yurt dışı çalışmalarında gördüğü ve İzmir Valisi Kazım Dirik'in uygulamaya koyduğu çalışmayla 4-6 haftalık kır ve deniz kamplarında çocukların kilo alarak gülbüz hale gelmeleri hedefleyen çocuk kampları açılmıştır (Çavuşoğlu,2008).

1935/1936 - Mehmet Hayri İpar, Bursa Mudanya'da Talebe Yatı Evi adı altında köylerinde okuma fırsatı bulamayan çocuklar için yatılı kurum açmıştır. 1936 yılında eski Borsa binası alınarak 100 kapasiteli "Ahmet Rüştü Çocuk Yurdu" kurulmuştur (Karakoç, 2008).

1936 – İzmir Valisi Kazım Dirik’in hayata geçirdiği kamptan sonra İstanbul ve Kocaeli Valilikleri benzer kamp uygulamasını hayata geçirdiler. Kocaeli Valisi Hamdi Oskay ve Kültür Direktörü Kemal Ermat eliyle yürütülen kampın en önemli hedefi “bakımsız ve öksüz çocukları korumak” olarak belirlenmişti. Kampa katılacak çocuklar için valiliğin ayırdığı ödenek dışında İzmit Çocuk Esirgeme Kurumu ve Adapazarı Öğretmenler Biriktirme Sandığı İdaresi çocukların giyim giderlerini karşılamıştır (Duman , 2017).

1939 - Milli Mücadele döneminde Kayseri’de Erciyes Gazetesini çıkaran, TBMM II. Dönem Kayseri Milletvekili, Milli Mensucat Fabrikasını kurarak askerler için kaput bezi üreten işadamı Nuh Naci Yazgan evine giderken bir elektrik direği altında sınava hazırlık için kitap okuyan bir öğrenciyi görmesi üzerine Kayseri’de Köylü Talebe Yurdunu açmıştır (Kalkan, 2022).

1939/1949 - Almanya’nın Yunanistan’ı işgali sonrasında yaşanan açlık, salgın ve yoksulluğu önlemek üzere; Türkiye savaşın başından itibaren başta Kurtuluş, Dumlupınar, Attila, Tavl Tunç, Konya , Erzurum, Adana, Tuna, Solvet, Yeni Kurtuluş, Aslan, Akanın, Zengin, Yılmaz, İstanbul, Güneysu, Şadan, İkbâl , Enginer ve Hasankale , Üçyıldız, ayrıca özellikle Yunan adalarına yapılan yardım faaliyetlerinde kullanılan Sarıçam, Cemal, Azmi, Mesut, Cengiz, Bozkurt, Amasya , Sevim, Lütüfîhüda, Saner, Mercimek, Hasankale, Zafer-i Milli Savlet, Yeni Kurtuluş, Engin, Enginer nakliye gemileri ve şilepleri olmak üzere elindeki bütün imkânları seferber ederek bu ülkeye yardıma koşmuşlardır (Keser , 2010).

1944 Aralık - CHP Meclis Grubu “Kimsesiz, yoksul ve aylak çocuklar” konusunu ele alarak konuyla ilgili tüm yönleriyle araştırmış ve hazırlamış olduğu raporu TBMM ‘ne sunmuştur. (DAGM-1945)

1949- Türkiye’nin ilk korunmaya muhtaç çocuklarla ilgili 5387 sayılı “Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun”, 27 Mayıs 1949 tarih ve 7217 sayılı Resmi Gazetede yayınlanmıştır. Bu Kanun Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ile Milli Eğitim Bakanlığına çeşitli yasal görevler ve sorumluluklar vermiştir. Kanun 1957 yılında 2. Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun ile yürürlükten kaldırılmıştır (Çengelci, 1996).

1952- İlk özel eğitim öğretmeni yetiştirme 1952-1953 Gazi Eğitim Enstitüsü içinde açılan Özel Eğitim Şubesiyle başlamıştır. Bu eğitim en az üç yıl ilköğretim deneyimi olan adaylar arasından seçilen iki yıllık yükseköğretim programıyla verilmekteydi. Okul iki dönem mezun verdikten sonra kapanmıştır.. (Özsoy ve Özyürek ve Eripek, 1988).

1959 (Aralık)- I. Milli Sosyal Hizmetler Konferansı hakkında yeterli bilgiye ulaşılamamıştır. Dönemin gazeteleri ve Sosyal Hizmet Dergisinde kısa bilgiler bulunmaktadır. İlk defa milli çapta bir konferansın tertip edilerek, çeşitli sosyal problemlerin incelendiği az sayıda sosyal hizmete gönül vermiş kişilerin katıldığı belirtilmektedir (Çavuşoğlu ve Çetin 2019).

1961 – Türkiye’de sosyal hizmet eğitimine lise mezunlarına dört yıllık eğitim programı ile sosyal hizmet uzmanı olarak yetiştirilmeleri öngörülmüştür. Ankara Üniversitesinin ilgili bölümlerinden bir profesör grubu ve Birleşmiş Milletler Eğitim Müşaviri Mrs Sedky’in çalışmalarıyla ders programı oluşturulmuştur. (Koşar ve Tufan, 1999)

1961 Şubat – Türkiye Sosyal Hizmet ve Araştırma Derneği (T.S.H.A) adına “Sosyal Hizmet” isimli dergi 1961-1971 yılları arasında 39 sayı yayınlanmıştır. Dernek adına derginin sahipliğini Erdoğan Erdem (1-17), Dr. Osman Yaşar (18-24), ve İsmet Atilla (25-39) yapmıştır. Dergi sosyal hizmetler alanıyla ilgili birçok yazıyı sosyal hizmet literatürüne kazandırmıştır (Yalçın, 2021).

Sonuç;

Değişik akademik disiplinler tarafından son yıllarda sosyal tarih çalışmalarına ağırlık verilmiş ve bu alanda önemli bilgi birikimi sağlanmıştır. Türk sosyal hizmet tarihine baktığımızda; sosyal, kültürel, toplumsal, kurumsal birçok çalışma karşımıza çıkar. Türk devletlerinin çocuğa verdiği önem, çocuğun yetiştirilmesine ilişkin çabalar, evlatlık edinmenin kurallarının konulması, Dede Korkut hikayeleriyle çocuğa kahramanlık sorumluluğunun yüklenmesi, Gazan Han Yetimhanesiyle korunmaya muhtaç çocuklara verilen hizmetler, bakıcılarda aranan özellikler, çocuklara parayı kullanmayı öğretmek sosyal hizmet tarihinin kilometre taşlarının başında gelmektedir. Türk sosyal hizmet tarihi olumlu ve olumsuz örnekleriyle birçok ilkleri yaşamış, bilgi birikimini günümüze kadar taşımıştır. Ahilik ve vakıflar kanalıyla oluşturulan toplumsal dayanışma ve yardımlaşma Osmanlı coğrafyasında hoşgörü rüzgarlarını estirmiştir.

Tanzimat sonrası kurumsal çalışmalara ağırlık verilmesi, Milli Mücadele ve Cumhuriyet döneminde onca yoksulluğa karşı savaşın yetimlerine sahip çıkılması, Kazım Karabekir'in uygulamaya koyduğu "Gülbüzler Ordusu" çalışmasındaki çocuğa yaklaşım, onlara özgüven verilmesi, sanat ve müzikle çocuğun desteklenmesi sayabileceğimiz örnek çalışmalar arasında yer almaktadır.

Genç cumhuriyetin Himaye-i Etfal Cemiyeti kanalıyla anne ve çocuğa yönelik birçok çalışmayı başlattığını görürüz. Cemiyet "gülbüz çocuk yetiştirme" politikalarında önemli rol üstlenmiştir.

Millî Eğitim Bakanlığının okullaşma hedeflerini köylere kadar taşıması, öğretmen yetiştirme politikalarına verilen önem, Harf İnkılabının gerçekleştirilerek Latin Harflerine geçilmesi, Türk Ocağı ve Halk Evleri kurularak halk eğitim çalışmalarıyla yeni bir toplumsal yapının temellerinin atılması sağlanmıştır.

Cumhuriyet Döneminde valiliklerce açılan; İzmir Çocuk Kampları, Trakya Azat Obaları, Hereke Çocuk Kampları zayıf ve güçsüz çocuklarını gülbüz hale getirme çabalarının başında gelmiştir. Yurt dışı örneklerden yola çıkarak, bu dönemde gençliğe yönelik spor, izcilik çalışmalarının başlatılması çocuk ve gençlerin psiko-sosyal gelişimleri açısından yararlı olmuştur. Genç Cumhuriyet; sağlıklı, gülbüz ve eğitilmiş bir nesil yetiştirmek için birçok sistematik çalışmayı yurdun en küçük yerleşim birimlerine kadar ulaştırmayı hedeflemiştir.

Makale ile tarihsel süreçteki sosyal hizmet çalışmalarının, ilkleri ve önemli görülenleri kronolojik bir sıralamayla okurlara aktarılmaya çalışılmıştır. Yazarın haberdar olmadığı ve sayfa sınırlaması nedeniyle çalışmada yer almayan birçok çalışma bulunmaktadır. Dileğimiz sosyal hizmet tarihinin literatürde hak ettiği yeri alarak, araştırmacılara ve akademisyenlere yol göstermesidir.

KAYNAKÇA

Abdulaziz Kardaş, "Türkiye Cumhuriyeti'nin Sağlık Politikalarında Cüzzam", Ed. Fevzi Çakmak, Şükran Köse, Çağrı Büke, Eren Akçiçek, *Tarihsel Süreçte Anadolu da Cüzzam*, Gece Akademi, Ankara, 2018.

Abdullah Bay, "Osmanlı'da Kısa Ömürlü Bir Hayır Kurumu: Dulhane (1884-1896)", *Türkiyat Mecmuası*, 27/1.

Avni Diper, *Çocukları Kurtarma Yurdu Nasıl Doğdu, Ne İdi, Ne Oldu ?* Yeni Adam 308, 21 İkincişehirin Sebat Matbaası, İstanbul, 1940.

Ayla Oktay, *Yaşamın Sihirli Yılları: Okul Öncesi Dönem*. Epsilon, İstanbul, 1999.

Aynur Demirdirek, *Osmanlı Kadınlarının Hayat Hakkı Arayışının Bir Hikayesi*, Ayizi Yayınları, Ankara 2011

Bilgin Tiryakioğlu, *Çocukların Korunmasına İlişkin Milletlerarası Sözleşmeler ve Türk Hukuku*, T.C Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, Ankara, 1991

Birsen Gökçe, *Memleketimizde Cumhuriyet Devrinde Kimsesiz Çocuklar Sorunu İle İlgili Tutumun Sosyolojik Mukayeseli Tahlil ve İzahı*, SSYB Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1971.

Burcu Belli, *Osmanlı'da Fuhuş, II Abdülhamid Dönemi'nde Kayıtlı Fuhuş, Devlet ve Modernlik (1876-1909)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2021.

Cengiz Dönmez, *Tarihi Gerekçeleriyle Harf İnkılâbı ve Kazanımları*, Gazi Kitapevi, Ankara, 2013.

Cevdet Teke , “Hâkimiyet-i Milliye Bağlamında CHP Halk Kürsüleri” .Ed, Bekir Koçlar ve diğerleri, Van 100. Yıl Üniversitesi, Türk Tarih Kurumu, .YYÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, e yayın , 2019.

----- DAGM-1945, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü-Cumhuriyet Arşivi “Kimsesiz, bakımsız, yoksul ve aylak çocuklar konusunu inceleyen CHP Meclis Grubu Komisyonunun Çalışmaları” 490.01. 266.106.2 25.5.1945.

----- *Darüşşafaka Tarihi 1863-1998* ,Ser Ofset, İstanbul, 1998

Derya Acar, “Yeni Mektep Hareketinin Türk Eğitim Hayatı Üzerindeki Etkileri (1909-1929)”, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınlanmamış, Yüksek Lisans Tezi, 2012.

Emine Akyüz, *Ulusal ve Uluslararası Hukukta Çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması*, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 2000.

Erdal Arıkan II. Balkan Savaşı İle I. Dünya Savaşı Arasında Osmanlı'da Çocukluğun Politik İnşası 1913-1914 (Çocuk Duygusu ve Çocuk Dünyası Dergileri Üzerine Bir İnceleme), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2021.

Elif Konar, Gürbüz Türk Çocuğu Dergisinin İncelenmesi (1926-28 Yılları), Fatih Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2003.

Erol Özbilgin , *99 soruda Osmanlı* , İz Yayıncılık , İstanbul, 2012.

Ethem Çengelci, *Cumhuriyet Türkiye'sinde Sosyal Hizmetlerin Örgütlenmesi*. Şafak Matbaacılık, Ankara , 1996.

Faruk Taşkın, “Diyarbakır'da Bir Misyoner Hastanesi: Diyarbakır Amerikan Hastanesi (1908-1915)”, *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 3/3 .

Fatih Demirel, *Osmanlı'da Sağır- Dilsiz ve Ââmâların Eğitimi Dilsiz ve Ââmâ Mektebi*, İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul, 2013.

Fulya Düvenci, *Karakoç, Modernleşmenin İçinden Çıkan Mudanyalı Aile: Ahmet Rüştü Efendi ve Oğlu Mehmet Hayri Bey (İpar)*, Mudanya Belediyesi, Bursa, 2008.

Fulya Soyata, “Müzikle Bedeni Tedavi”, *Beden Kitabı (2 Baskı)*, Ed, Emine Gürsoy Naskali, Aylin Koç, Kitapevi 2005, İstanbul.

Gönül CANTAY, *Osmanlı Külliyyelerinin Kuruluşu*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2002.

Gönül Erkan , “Bursa’da bir Dullarevi”, Prof. Dr. Nihal Turan’a Armağan, Sosyal Hizmette yeni Yaklaşımlar ve Sorun Alanları, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayın No 008, Ankara, 2001.

Güldane Çolak, *Avrupa’da Osmanlı Kızları*, Heyamola Yayınları, İstanbul, 2013.

Hakan Aydın, *İttihat ve Terakki Mekteplerinin Yapısal Özellikleri Üzerine Bir İnceleme*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Halkla İlişkiler Tanıtım Anabilim Dalı Halkla İlişkiler Bilim Dalı. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya, 2008.

Haşmet Altınölçek, “Bedende Müziğin Terapötik Etkileri”, *Beden Kitabı (2 Baskı)*, Ed, Emine Gürsoy Naskali, Aylin Koç, Kitapevi, İstanbul, 2005

Hikmet Zeki Kapçı, *Arşiv Belgeleri Işığında Atatürk Dönemi Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Teşkilat ve Faaliyetleri*, TİYDEM, Ankara, 2015.

Hikmet Zeki Kapçı, *Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Yetim*, Kriter Yayınevi, İstanbul, 2017

İzi Karakaş Özbayrak, *II. Abdülhamid Döneminde Uygulanan Sosyal Yardım Politikaları (1876-1909)*, Libra Yayıncılık, İstanbul, 2011.

Kamuran Şimşek, *II. Abdülhamid Dönemi Osmanlı Devleti’nde Engelliler ve Engelli Politikaları (1876-1909)* Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2017.

Kent SCHULL, “Tutuklu Sayımı: Jön Türklerin Sistematiik Bir Şekilde Hapishane İstatistikleri Toplama Çalışmaları Ve Bunların 1911-1918 Hapishane Reformu Üzerine Etkileri,” Derleyenler, *Noemi Levy, Alexandre Toumarkine, Osmanlı’da Asayiş, Suç ve Ceza 18-20 Yüzyıllar*, , Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul,2007

Leyla Kaplan, *Cemiyetlerde ve Siyasi Teşkilatlarda Türk Kadını (1908- 1960)*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1998.

Sarıkaya Makbule, *Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti1921-1935*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2011.

Mehmet Çanlı, “Eytam İdaresi ve Sandıklar (1851-1926)” , Türkler Cilt 14.Ed: Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca. Yeni Türkiye Yayınları, İstanbul, 2002.

Mehmet Temel, *Atatürk Döneminde Bulaşıcı ve Salgın Hastalıklarla Mücadele*, Nehir Yayınları, İstanbul, 2008.

Mete Tunçay, *Türkiye’de Piyango Tarihi ve Milli Piyango İdaresi*, Milli Piyango İdaresi Yayını, Ankara, 1993

Mine Demir, *Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Kadın Eğitiminde Biçki Dikişin Yeri (1908-1952)*, Libra Yayınları, İstanbul, 2019

Murat Uluğtekin, M. Gül Uluğtekin, *Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Hilal-i Ahmer İcraat Raporları 1914-1928*, Türk Kızılay’ı, Ankara, 2013.

Mustafa Mutlu, “Beden Terbiyesi ve Spor Hayatında Selim Sırrı Tarcan (1874-1957)” *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Yıl 16 Sayı 32 (Güz 2020)

Nadir Özbek, *Cumhuriyet Türkiye'sinde Sosyal Güvenlik ve Sosyal Politikalar*, Emeklilik Gözetim Merkezi, İstanbul, 2006.

Nazan Maksudyan, “Mavi Kep ve Pelerin: Cihan Harbi Yıllarında Almanya’da Osmanlı Yetimleri”, *Toplumsal Tarih* 243, Mart 2014.

Nazif Öztürk, Vakıf Kurumunda Sosyal Hizmet Faaliyetleri, *2000 li Yıllara Doğru Sosyal Devletin Geçekleştirilmesinde Sosyal Hizmetlerin Yeri ve Önemi* yayına haz Yrd. Doç. Dr Kasım Karataş, Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi, Ankara, 1994.

Nesrin Koşar ve Beril Tufan, Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Tarihçesine Genel Bir Bakış, Ed; Nesrin G. Koşar, Prof. Dr. Sema Kut’a Armağan Yaşam Boyu Hizmet, H.Ü Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayını, Ankara ,1999.

Nuran Yıldırım, Türkiye’nin İlk Kadın Doktoru Safiye Ali, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2012

Nuri Köstüklü, Kazım Karabekir ve Eğitim, Çizgi Kitapevi, 2001,Konya.

Orhan Türker, Prikipo’dan Büyükağa’ya , Sel Yayıncılık, İstanbul, 2011 (İkinci Baskı).

Ömer Faruk Yelkenci, Türk Modernleşmesi ve II: Abdülhamid’in Eğitim Hamlesi. Kaknüs yayınları, İstanbul,2010.

Önder Duman, Gürbüz Türk Çocuğu Projesinin Eylemsel Bir Örneği: Hereke Çocuk Kampı (1936-1939), Uluslararası Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı Yayını , Kocaeli 2017

Rıfat N. Bali, *Musa’nın Evlatları Cumhuriyet’in Yurttaşları*, İletişim Yayınları (4. Baskı), İstanbul, 2005

Ratip Kazancıgil, Nilüfer Gökçe, Ender Bilar, *Edirne’nin Sağlık ve Sosyal Yardım Tarihi (1361-2008)* 1. Cilt Trakya Üniversitesi Yayınları, Edirne, 2009.

Seda Bayındır Uluskan, *Atatürk’ün Sosyal ve Kültür Politikaları*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2017.

Sinan Ateş, Yücel Namal, Muhibbe Erdoğan, *Harf İnkılâbı ve Millet Mektepleri 1928-1935*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2019.

Siren BORA, "İzmir'de Göçmenlere Yuva Olan Kortejolar ve Yahudihaneler" *Mazide Kalmış Bir Yaşam Tarzı "Yahudi Mahalleleri"*, Derleyen: Rıfat N. Bali, Libra Yayıncılık (2 Baskı) , İstanbul, 2018.

Şaban Demir, *Osmanlı Modernleşmesinde Gerilimli Bir Hat: Değişen Kadın ve Ev İlişkisi (1860-1895)*, Tarih ve Gelecek Dergisi, Mart 2022, Cilt 8, Sayı 1

Şefika Kurnaz, *Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını (1839-1923)*, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları (2 Baskı) , Ankara, 1991.

----- *Tarihte İlginç Vakıflar*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, İstanbul 2012

Tiğınçe Oktar, *Osmanlı Toplumunda Kadının Çalışma Yaşamı*, Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul, 1998.

-----*Tren Gelir Hoş Gelir Kasabaya Sıhhat Gelir*, KNK, 2019, sayı 41

Turgay Çavuşoğlu, *Sosyal Hizmetlerin Yakın Tarihinden Sayfalar, Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Yaprakları 1917-1983*, Sabem Yayınları, Ankara, 2005.

Turgay Çavuşoğlu, “İzmir Çocuk Kampları 1934”, Yay. Haz. Nilgün Küçükkaraca ve diğerleri, *Küreselleşen Dünyada Sosyal Hizmetler Sorunlar ve Çözümlerimiz*. Sağlık ve Sosyal Hizmet Emekçileri Sendikası, Ankara, 2008

Turgay Çavuşoğlu, “Bayburt Müslüman Dilendirmez Cemiyeti (1913)”, *Sosyal Hizmet Eğitiminin 50. Yılı Bildiriler Kitabı*. Yay. Haz; Vedat Işıkhân, Tarık Tuncay, Ercüment Erbay, HÜ.İİBF Sosyal Hizmet Bölümü Yayınları, Ankara 2011.

Turgay Çavuşoğlu, Hüsamettin Çetin, “Türkiye’de Sosyal Hizmetlerin Kurumsallaşmasında 1945-1970 li yıllar”, Ed; Emel Yeşilkayalı, *Sosyal Çalışma Mesleğinde Kariyer Seçenekleri*, Nika Yayınları, Ankara, 2019.

Turgay Çavuşoğlu . Hüsamettin Çetin, “*Osmanlı Döneminin Anıtsal Sosyal Hizmet Kurumu; Islahhaneler*”, Ed: Kasım Karataş *Çocuklar, Adalet, Haklar ve Eleştiriler Sosyal Hizmet Sevda Uluğtekin’e Armağan*, Nika Yayınları. Ankara 2021

Turgay Çavuşoğlu, “Seyyar Terbiye Sergisi (1933)”, *Sosyal Hizmet Magazin* sayı 19, e yayın 2023

Ulvi Keser, *Kızılay Belgeleri Işığında Yunanistan’da Ölüm, Açlık, İşgal 1939-*, Türk Kızılay’ı, Ankara, 2010.

Veli Yalçın, *Sosyal Hizmet Dergileri 1961 Yılından Günümüze*, Sabev Yayınları, Ankara, 2021

Veysi Akın, *Bir Devrin Cemiyet Adamı Doktor Fuad Umay*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2000.

Yasemin Tümer ERDEM ve Halime YİĞİT, *Bacıyân-ı Rûm’dan Günümüze Türk Kadınının İktisadî Hayattaki Yeri*, İTO Yayınları, İstanbul, 2010

Yüksel Kalkan, *Çukurova’yı Çukurova Yapan Kayserililer Bir Gönül İnsanı Nuh Naci Yazgan*, Bizim Büro, Ankara, 2022.

Yasemin Tümer Erdem, *II. Meşrutiyet’ten Cumhuriyet’e Kızları Eğitimi*. Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2013

Yavuz Selim Karakışla, *Osmanlı İmparatorluğu’nda Savaş Yılları ve Çalışan Kadınlar Kadınları Çalıştırma Cemiyeti (1916-1923)*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015.

Yavuz Selim Karakışla, *Eski İnsanlar Eski Cemiyetler, Osmanlı Toplumsal Tarih Çalışmaları (1904-1926)*, Doğan Kitap, İstanbul, 2017.

Yrançois Georgeon (çev Ali Berktaş), *Osmanlı- Türk Modernleşmesi (1900-1930)*, YKP Yayınları, İstanbul, 2006.

Zeynep Çelik, *19. Yüzyılda Osmanlı Başkenti, Değişen İstanbul*, Tarih Vakfı, Yurt Yayınları İstanbul, 1998.

Yahya Araz, 16. Yüzyıldan 19. Yüzyıl Başlarına Osmanlı Toplumunda Çocuk Olmak, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2013.

Yahya Özsoy, Mehmet Özyürek, Süleyman Erpek, *Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar “Özel Eğitime Giriş”*, Karatepe Yayınları, Ankara 1988.

Yıldız Sertel, *Annem*, Belge Yayınları 3. Baskı, İstanbul, 2001.

Ziya Kazıcı, *Osmanlı Devleti’nde İmarat*, Osmanlı 5 Toplum, Ed. Güler Eren, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999.

----- “II. Abdülhamid’in Kermesi” Tarih ve Toplum , Mayıs 1984, Sayı,5.

- YENİ DÜNYA DÜZENİ VE SOSYAL HİZMET
Editörler Nurullah Yelboğa, Abdullah Işık Nika Yayınları , 2024 Yayınlanmıştır.